

Åndsmakt skaper hugvending.

I ordskiftet på årsmøtet i Noregs Mållag um framgangsvegen for landsmålet sa Fridtjov Sørbø:

I innleidingstalen fall det harde ord um Høgre. Me skal ikkje driva partipolitisk manjamning her på landsmøtet. Men det er grunn til å minna um kva andsvarlege konservative leidrarar hev sagt um nynorsk mål.

I det store målordskiftet på Stortinget i 1885 sa Høgre-føraren Emil Stang um målrørsla: «Denne bevägelse, som jeg forøvrig ikke stiller mig imod — den gaan sin gang.» I debatten i Odelstinget i 1907 um sidemåsstilen sa den nye Høgre-føraren, sonen Fredrik Stang, um målsaka: «Den hele bevägelse har en national rod, som vi ikke kan underkjenne, og som vi burde glæde os over. Vi har jo hørt i denne sal, hvor dybt de toner kommer fra, som har lydt fra maalmændenes side gjennem denne debat. Og bevägelsen har sit utspring i en følelse, som i ethvert fall jeg av hele mit hjerte deler, nemlig beundring for den bondekultur, som vi har havt den lykke at have i Norge.» Desse ordi burde vekkja nordmenn til ettertanke den dag i dag.

Noregs Mållag skal arbeida fram den norske målreisingstanke, gjeva nynorsk mål sin fulle rett i ånds- og samfundsliv. Denne retten tingar me ikkje um, den krev me heilt ut. Me skal reisa

vårt eige mål til vyrdnad og venleik. Me skal ikkje tvinga, men vinna folket for nynorsk mål. Dette er kulturlina i norsk reising. Det er den me skal fylgja. Kvar einaste kvinne og mann i landet eig ein lengsel mot det norske idealet. Den skal me elsa fram. Og då lyt me skyna dei som hev vakse upp med eit anna mål. Ikkje støyta deim ifrå oss med hat og med hogg. Lat dei møta nynorsken i si fagraste form; lat dei kjenna åndsmakti i landsmålet; lat dei møta sann ånd gjennom nynorsk mål. Då skal det ein gong koma ei vårløsing over landet, ei hugvending hjå nordmenn i bygd og by.

Dette hev me ikkje stunder til, segjer mange målmenn. **Målstri-**

den må avgjeraast i vår tid. Men me som lever i dag er ikkje det norske folkes alleine. Vårt folk rekk langt attende i soga, og me vonar det næ inn i ei lang framtid. Me skal gjera det ~~me~~ vi har i vårt liv. Meir hev me flikje skyld nad til, og meir hev me helle ikkje fullmakt til. Komitebø og Storting kan fara ille med ny-norsk mål. Det veit me vel. Men dei kan ikkje drepa det. Og di lenger det lid, di fastare vert vår eigen hug til å reisa det, og til å verja det. «Vort folk holder på å finne tilbake til seg selv,» sa C. J. Hambro i stortingsdebatten i 1923 um nyreisingi av katedralen her i Nidaros. Og dei ord han lagde til, inneheld ein bodeskap til oss i vårt stræv i dag: «Både historiske vanskeligheter og sprogvanskeligheter og meget andet ligger ivedien; men veien vil bli gått og man vil komme dit tilbake. Og da vil man stå ganske anderledes rustet til den oppgave end man står idag; for da vil vor viden og vor nasjonalfølelse og vor nasjonale stolthet ha spendt regnbuebroen tilbake til vor fortid.»

NOREG nr. 6-7/1969.

Nynorsk på Oslo-benken

Einar Førde (A) vert den første tingmannen frå Oslo som nyttar nynorsk i Stortinget. Han er 26 år gammal, fødd og ala i Høyanger i Sogn. Han studerar statsvitenskap.

Forvitnelegt er det at det vart Arbeidarpartiet som skulde få første nynorske tingmannen frå hovudstaden. Hadde Høgre kjent si gjestinstid og fylgt Hambro og Stranger, då Hambro gjorde framlegg um ein av sine meiningfrendar frå norskdomsrørsla, hadde det vore Høgre som hadde sett denne merkesteinen i Tinget.

Hadde det hendt, hadde mykje sett onnorleis ut for Høgre i dag.

Fridtjov Sørbø:

Jørgen Bukdahl hev ført vidare lina frå Grundtvig - Aasen og Geijer

I eit fyredrag nyleg i Gamle Festsal på Universitetet i Oslo, la Fridtjov Sørbø fram nye ting um Jørgen Bukdahl og livsverket hans.

Alt i 1837 spådde Nik. Fr. Severin Grundtvig at ei norsk målreising var i kjømdi, og han trudde nordmennene åtte kraft og evne til «at fortsætte, forklare og fuldende det lenge afbrudte, men aldri opgivne folkelige levnedsløb». To år tidlegare skrev Henrik Wergeland «Om norsk Sprogreformation». Men det var ukjent både for Grundtvig og andre at den unge Ivar Aasen i 1836 sat heime på Sunnmøre og forma ut eit røynleg norsk målprogram i stykket «Om vort Skriftsprog» (prenta 1909). Etter at landet vann att fridomen var det naturleg at det reiste upp att sitt eige mål, meinte Aasen. Det lever enno kring i bygdene og kan med tidi stiga inn att i rekka millom dei hine europeiske skriftmåla.

Tjuje år fyre Grundtvig profetera um ei norsk etterreising heldt Erik Gustaf Geijer fyrlesing på universitetet i Uppsala. Den unge skalden og historieskrivaren, tenkjaren og tonediktaren lét då desse fram-synte ordi falla: «... Men folkslagen òro bragta dährän, att nödgas besinna sig på sig själva, för att känna igen sig.

De måste återsamla de strödda dragen av sin egen bild. De måste gå i tiderna tillbaka, ja tränga, så vitt möjligt, till själva sitt ursprung, för att derifrån med blicken följa utvecklandet av de naturliga anläg, på vilka endast — och ej på främmande grundval, ett nytt tillstånd med säkerhet kan byggas ...»

Det er den same folkelege fridomsidéen me møter hjå Aasen, Geijer og Grundtvig. Dei tufta alle på nasjonalitetstanken, som Herder hadde vore med og grunnlagt ute i Europa.

Det var denne åndshistoriske lina Jørgen Bukdahl vilde fylgia. Tanken um eit «skjult Norge» var med andre ord ikkje noko spildrande nytt, ikkje eit påfynster av ein ung dansk bokmann.

Fridtjov Sørbø.

Ingen fekk meir å segja for voksteren i dansk folkeliv i fyrra hundradåret enn Nik. Fr. Severin Grundtvig. Og Erik Gustaf Geijer er ein av skaparane og hyrnesteinane under moderne svensk kultur.

Difor var det grunn til å tru at den nasjonale reisingi i Noreg møtte samhug og velvilje i grannelandi. Me tenkjer ser-skilt på Danmark, — det høyre emnet vårt til.

Nei nasjonalitetstanken galdt ikkje før nordmennene! Leidande menn innan dansk åndsliv og politikk stempla med ein gong norskdomsrørsla som sjukeleg separatisme.

Den namngjetne danske juristen, politikaren og skandinavistføraren Orla Lehmann gjorde i 1836 ei lang ferd kring i Noreg. I boki «Norge og Nordmændene» (1865) skriv han at målreisingi var «en besynderlig Plan» og han fortel at Wergeland døyde «i en venneløs Ensomhed! Lehmann skildrar «de Norskheids Duns-ter» og segjer at intelligenspartiet med rette «hævdede det Sprogets og Litteraturens Fælleserie, som Norge havde taget i Arv fra Forbindelsen med Danmark».

Dette lehmanske standpunktet vart ålement dansk syn på norsk reising i mannsaldrar frametter. Den grundtvigske folkehøgskulen forkynte ei onnor lære, og var åleine um det.

Soleis var stoda og tilhøvi i Danmark, då Jørgen Bukdahl

gjekk til arbeids. Det skal ikkje mykje fantasi til å skyna at her trongst det tru og vilje.

Bukdahl åtte både slag i rik mun.

Motburd og isolasjon i heimlandet måtte han rekna med. Den kostnaden var Bukdahl viljug til å bera.

Jørgen Bukdahl ynskte å vera med og berrleggja det dulde og enno livs levande Noreg bak den offisielle norsk-danske maska. Han vilde hjelpe til med å få i gang att samspelet dalførekulturane imillom, få «det skjulte Norge» til å syna seg som den rikskultur det røynleg er, — knyta det gamle og det nye Noreg saman. For den oppgåva laut andre umsyn vika.

I 1925 gifte Bukdahl seg med Magnhild Ødvinn frå Stavanger og skipa sin eigen Oslo-heim i Parkvegen. Her fekk han fem rike arbeidsår. Den unge Magnhild, humanistisk student her på universitetet, ofra si eigi framtid i kunst og vitskap og samla kreftene um hans kall i Norden. Og ho ofra trygge kår. Alt saman gladleg! Ho levde Gustaf Frödings «Upp til Salem». Ho åtte modet og svara: «Bland prakten i konungasalen òro sorgerna tyngre än här».

Jørgen Bukdahl nemner ofte ljoset frå Vonheim. Nordmenn kan med same rett tala um elden frå Bukdahl-heimen i Danmark. I meir enn førti år hev Bukdahl vore ei kraftkjelde for norsk åndsliv. Han var fyrste dansken som skyna den nynorske bokheimen, og han gjorde diktingi frå «det skjulte Norge» kjend og kjær i mange land. I nyare tid hev ingen framand tent Noregs sak i Norden og Europa betre og meir trufast enn Jørgen Bukdahl. Han er ein malmfull talar og skribent, ein sann bodberar for kultur og menneskeverd. Ordia hans er ikkje demokratisk snakk, men levande vitnemål um ånd som varer ved gjennom skiftande tider.

Eit større folkeleg dagerverk, eit rikare kampliv, hev ikkje Norden upplevt sidan Björns sons dagar. Det er ei stor og varande gjerning i nordisk åndsliv.

Bukdahl forkynt desse grunnanklager om nasjonalt liv og tankane um nasjonalt liv og millomfolkeleg skytssem, i skrift og tale, i medgang og motgang, i krig og fred. Aldri gav han upp, men var sterkt og ubøyjeliggjort.

Jørgen Bukdahl visste at nordlandi måtte veksle fritt på eigin grunn og gammila draumar vika for sanning og rett. I meir enn ein mannsalder hev

„Tålmodighet og gjensidig respekt i sprogstriden”

Et innlegg på landsmøtet i Noregs Mållag

Under den avsluttende debatt på landsmøtet i Noregs Mållag i Kristiansand rettet Fridtjov Sorbø en sterk appell "om større gjensidig forståelse i sprogstriden". Statsmyndighetene har vist en forbausende likegildighet når det gjelder likeslutningen av våre to offisielle skriftsprøg, sa Sorbø. Regjering og Storting må nu forstå alvoret i denne sak. Statsråd Birger Bergersen i Kirke- og undervisningsdepartementet lover og lover, men intet blir gjort. Bergersen er i virkeligheten den mest løftearike minister i var nyere politiske historie.

Vi må aldri glemme at vi er landsmenn og har den samme klang i vår stemme, fortsatte Fridtjov Sorbø. Og vi ønsker i grunnen alle det samme. Det bør vi vise tålmodighet og ha forståelse for hverandre. Og fremfor alt hevde frihetslinja i norsk målreisning — både innbyrdes og overfor den annen part. Vi bør av og til stansse opp og tenke over vår landshistoriske plasering. Det gir utsyn og viser veien frem.

Allerede under debatten om den sproglige likestilling på Stortinget i 1885 sa statsråd Elias Bilz at han ville stille de to sproghalet fritt, slik at hvert enkelt av dem fikk utvikle sine førende krefter på en naturlig og tvangsfri måte. Lars Liestol uttalte seg i samme retning på Stortinget i 1907, og under et folkmøte i Kristiansand sommeren 1909 gav Jørgen Løvland uttrykk for et tilsvarende synspunkt. Dette frihetssyn på sproguviklingen ble grunnlagt av våre klassikere med Ivar Aasen og Arne Garborg i spissen. Garborg formulerte det slik at når vi gir oss ut for å leve i et fritt land, da bor vi også la friheten bli mer enn ord. Sproghornene bør få leve ved siden av hverandre. Dette var etter Garborgs mening den eneste farbare vei, og den var under alle omstendigheter bedre enn undertrykkelse og vold.

Vi bør følge våre klassikere, sa Fridtjov Sorbø videre, selv om de nok føles som en hemsko for Norsk Språknemnd. Fortsetter utviklingen i samme skjeve bane som hittil, da er vi snart ute av våra store landsmålsdiktverker!

kraftfelt. Snart er det vel bare dverger igjen i litteraturen, som biskop Bang sa ved Vinjes kiste. Og da vil sprognevuden og lereboknormalen få sin sterkestid. Men ikke vårt folkeliv og andsliv.

Det haster i virkeligheten ikke så veldig med å få sunt på sprogstriden. Målkampen skjerper den andetige kappdyret og virker berikende på hele vår kulturliv. Og fremfor alt må vi vise tålmodighet overfor den større drøm om at alle nosedemang engang kan samles i et nasjonalt fellesskap, sluttet Fridtjov Sorbø.

Målsaki er ingen kasteball, men djupstraumen i norsk åndsliv

Innlegg av Fridtjov Sørbo på årsmøtet i NM i Ørsta 1960:

Eg er glad for at styret hev formulera synet sitt på målstoda i dag i dette punktet som er kalla «Innleiding og oversyn».

Etter mi mening er det ei umåteleg tynn årsmelding som er lagt fram for oss i dag. Det er den spinklaste som mange av oss kan minnast i Noregs Mållag på 10 år.

Det heiter i «Innleiding og oversyn»: «Styret har haldi fram med arbeidet dette meldingsåret mykje godt etter same retningsliner som før.» Og det heiter litt lenger ute: «Samskipnaden vår arbeider enno tungt.»

Det er nok mange av oss som — når me les dette — tenkjer attende på dei rike lovnader Olav Midttun og Sigmund Skard kom med på landsmøtet i Noregs Mållag i 1955 i Oslo. Og me minnest samstundes den veldige kritikken deira mot styret i Noregs Mållag den gongen.

Det var just dei gamle retningslinone Skard og Midttun kritisera styret for so hardt og nådelaust. Nye tider kravde nye arbeidsmåtar, sa Skard. Styret hadde ikkje gjort det som det burde til å halda på skulekrinsane — og vinna nye, sa Midttun.

No fortel styret at det fylgjer dei same retningslinone som fyrr, og det gjeng ved at samskipnaden arbeider tungt. Dette er two forvitnelege utsegner som årsmøtet bør leggja vèl merke til.

Samnorskflokkens vann makt i Noregs Mållag på falske premisser, etter mitt skyn, ved lovnader som dei ikkje hev oppfylt i minste mun.

*

Det gamle styret evna ikkje å få ungdomen med seg, sa Sigmund Skard. Det var ikkje rart at ungdomen heldt seg burte frå Noregs Mållag. Og Skard tala vakkert um dei unge som heller før på motorsykkel.

Eg trur ikkje at det nye styret hev vunne svært mange motorsyklistar for Noregs Mållag. Medlemstalet tyder slett ikkje på det.

Fridtjou Sørbo.

Og me veit at tapet av nynorske skulekrinsar hev halde fram.

Kvífor tala då Olav Midttun og Sigmund Skard på den måten? Ein av grunnane var, etter mi mening, at dei vilde passivisera Noregs Mållag ved dei tider læreboknormalen, den nye rettskrivingi, det nye målbrigdet, var ferdig og venta på lagleg vér til å stíga fram i dagen.

Det med ungdomen var ikkje nye tonar. På årsmøtet i Noregs Mållag i 1937, då den nye rettskrivingi den gongen var i ventom — ei rettskriving som seinare vart so heilt umogeleg å brukta, på det årsmøtet tala Sigmund Skard um kor vonlaust det var å vinna ungdomen med synsmåtane til Gustav Indrebø og Sigurd Kolsrud. «Ungdomen i dag bryr seg um livet, um sosiale spørsmål, um Spania og Hitler», sa Sigmund Skard.

*

Etter nederlaget i Oslo i 1955 reiste Skard og hans folk landet rundt med ein einaste bodskap: At styret i Noregs Mållag var heilt duglaust i vår moderne tid. Nye tankar og nye menn måtte no få sleppa til.

På landsmøtet i Haugesund i 1956 tok Midttun og Skard upp att kritikken frå Oslo-møtet, no i ei onnor — meir varsam, meir lempeleg form. Men dei bar atter ein usiger heim.

Sigmund Skard heldt fram med felttoget. På årsmøtet i Norsk Språknemnd i november 1956 sa Skard — og eg siterar etter det ofisielle, men ikkje kunngjorde referatet: «Nynorsken vil bli meir tevlefør med desse endringane.»

På landsmøtet i Førde i 1957 lukkast det endeleg samnorskflokkens vinna makti i Noregs Mållag. Då varde det heller ikkje lenge fyrr læreboknormalen vart framlagd. Men etter den tid hev me sett lite til denne flokken på årsmøtet i Noregs Mållag.

Då kan me vel spryrja: Er Skard og hans menn nøgde med målstoda i dag? Er dei nøgde med Noregs Mållag etter den årsmeldingi dei hev lagt fram her?

Eg trur det ikkje. Me upplever tvertimot at tvilen byrjar å koma til orde — lint til orde, kan me gjerne segja — jamvel hjå Sigmund Skard. I ein kronikk i Arbeiderbladet 30. januar 1960, som han kallar «Språkpolitisk status», heiter det millom anna: «Men etter dei røynslene ein har gjort er det naturleg at nynorsken no ei tid atter kjem til å leggja stor vekt på den *indre oppgåva*.»

Men var det ikkje *no* nynorsken skulde verta so tevlefør at han kunde hevda seg betre *utetter*? I denne tid, som etter spådomane åt Sigmund Skard — den sterkeste kritikaren av Noregs Mållag, skulde verta ei stor *ekspangsjons-tid* for nynorsken, tek han brått til å tala um oppgåvone *innetter*!

*

Når me ser på denne årsmeldingi, og når me tenkjer på den ålvorlege målstoda i landet i dag, då må eg segja at det er vondt å sjå kor lite fast tak styret hev havt på det som skulde vera praktiske arbeidspågåvor. Men slik gjeng det, når målfolket fester seg for mykje ved makt-tilhøviher i landet og gløymer djupstraumen i norsk målreising, ja gløymer at målsaki ikkje er ein kasteball — ikkje skal vera ein kasteball — for aktuelle politiske stemningar, men sjølvé djupstraumen i norsk åndsliv.

14. januar 1961

Det finnes målfolk som skjønner noe

Gjensidig respekt og fredelig kappestrød er veien, sier Fridtjof Sørbø

I et foredrag før jul om statsforlag og folkestyre, omtalte Fridtjof Sørbø også Arnulf Øverlands arbeide for større forståelse mellom våre to sproggrupper

Fridtjof Sørbø gjorde rede for len alvorlige mangel på nynorske lærebøker i visse skoleslag og levnet at et lite mindretall innen Noregs Mållag derfor har gått til det ekstraordinære skritt å reise råv om statsforlag for skolebøker.

Efter Sørbøs oppfatning var det nylertid mer demokratisk, og iinst like effektivt, å gi statsidrag til private forlag som vil åta seg å gi ut de lærebøker vi nnu savner på nynorsk.

Under en radiodiskusjon siste vårle en slik løsning av problemet ørkt støttet av Riksmålsforbunets formann. Han gav sin fulle slutning til tanken om at det offentlige yder økonomisk støtte til dette formål. Frisprog har hevdet gnende synsmåter. Dette gir i ørre perspektiv håp om en fredelig, kulturpreget kappestrød mellom sprogene, uttalte Fridtjof Sørbø, om selv har sete i det frie landsålsakademi av 1928.

Det er overmåte gledelig og bedningsfullt at slike klare uttalelær kommer fra ledende riksmålsold. Men når dette har kunnet je, fortsette Sørbø, så er det i rste rekke Arnulf Overland å

tak-

Fridtjof Sørbø.

rikdom og skjønnhet. I sin tale ved Ivar Aasens grav i 1946 understreket Overland meget sterkt målreisningens historiske betydning for vårt folk.

I sprogrunden har Arnulf Overland benyttet blanke våpen og alltid hevdet landsmålets rett ved siden av hans eget sprog. Overland har fått mange på den andre siden til å innse at landsmålet er et vakert og høyverdig sprog som har krav på likestilling og respekt. Etter min oppfatning har Arnulf Overland også på dette felt øvet en betydelig kulturgjerning, uttalte Fridtjof Sørbø.

Olav Duun er par år senere, han en uforbeholden anerkjenning av landsmålet og hyldet dets

Aftenposten

Torsdag aften 17. nov. 1960.

Aftenposten
23.8.1960 em.

- Vi må ikke få statsforlag for lærebøker

Fridtjof Sørbø i DKSF

— Efter min personlige oppfatning hører et statsforlag for lærebøker ikke hjemme i et land med en demokratisk styreform hvor man betrakter åndsfriheten som et umistlig gode. Går man her i Norge til opprettelsen av et slikt offentlig forlag, vil dette således uten tvil kunne medføre at den rett foreldrene i en skolekrets har til å velge hvilken målform barna skal bruke blir ganske illusorisk, uttalte Fridtjof Sørbø i et foredrag i Den Konservative Studenterforening igår.

— Det er nå nemlig en gang slik, fastslo Sørbø, at når det gjelder formidlingen av åndsverdier, vil makten og rådigheten over forvaltningen av disse verdier bli koncentrert på ganske få hender. Og da er ikke skrittet langt til at de som blir satt til å lede et statsforlag for lærebøker, også kommer til å bestemme hvem som skal skrive de lærebøkene som skal benyttes i skolene, for ikke å si hvilken målform disse skal skrives i.

Taleren kom særlig inn på de vanskeligheter man innen nynorskretser har møtt i arbeidet for å få utgitt de nødvendige nynorskutgaver av godkjente lærebøker. Riktignok har Stortinget helt siden det i 1885 rettet en henstilling til regjeringen om å sidestille de to folkesprog, årlig bevilget et beløp til trykkingen av nynorske lærebøker. Men dette beløp har vært så lite at det ikke har vært mulig å gjennomføre noen sidestilling i praksis. Man stilte store forhåninger da statsråd Hjelmtveit i 1937 lovet at Kirke- og Undervisningsdepartementet skulle gjøre hva det kunne for at det skulle skaffes nynorskutgaver av samtlige godkjente lærebøker såsnart riksmålsutgaven forelå. Men etter krigen har det vært vanskelig å få kirkesatsrådene til å ta noe klart standpunkt i denne sak.

— En ting er imidlertid sikkert: De beskyldninger man iblant hører blir rettet mot forlagene og bokhandlerne om at årsaken til vanskelighetene skulle være at disse ikke viser interesse for å omsette nynorske lærebøker, er ikke berettigede. Ansvaret ligger hos statsmyndighetene. Og for stadig flere trer det nå klart frem at mange ting tyder på at Arbeiderpartiet vel egentlig er svært lite interessert i å løse dette spørsmål ved bevilninger. Det er grunn til å anta at man innen Arbeiderpartiet her øyner mulighetene for å kunne opprette ytterligere et statsmonopol. Man håper å få resonans for tanken om et statsforlag for lærebøker innen nynorskretser ut fra den tankegang at nynorskens talsmenn nok vil gi sin tilslutning til et statsforlag dersom de finner at dette er den beste og kanskje eneste praktiske løsning av problemene med å få utgitt lærebøker på nynorsk.

Noregs Mållag mot statsforlag

Tilhengerne av et statsforlag til utgivelse av lærebøker for den norske skole led et sterkt nederlag på årsmøtet i Noregs Mållag i Ørsta. Med 96 mot 37 stemmer forkastet landsmøtet et forslag i den retning fra Lars Berg og Arne Skånes, formannen i Noregs Lærarmållag.

Landsmøtet vedtok derefter enstemmig en resolusjon til Kirke- og undervisningsdepartementet med krav om full likestilling av de to sprogs i lærebokverket. Mållaget ber statsmaktene bidra til å skaffe den nynorske skoleungdom tilstrekkelig med lærebøker på landsmål.

Forslaget om statsforlag førte til en lang og delvis heftig debatt på årsmøtet. Tilhengerne hevdet at når de private forlag hadde forsøkt å utgi nynorske lærebøker, måtte Staten gjøre det.

Fridtjof Sørbø, som var hovedtaleren mot forslaget hevdet at dette var et utslag av den alminnelige tendens til sosialisering i vår tid. Tanken om et statsforlag for skolebøker kunne etter hans oppfatning ikke forenes med den åndsfrihet som hyldes i vårt land. Mangelen på nynorske lærebøker må avhjelpes på demokratisk vis ved statsbidrag til private forlag som påtar seg utgivelsen. Taleren nevnte i denne forbindelse at det i Stortinget er politisk enighet om støtte fra det offentlige. Hvorfor har regjeringen ikke fremmet proposisjon om en slik bevilgning, spurte Fridtjof Sørbø.

norsk.

— Derfor må en del av den kamp som disse spørsmål volder iøres på det politiske plan, sa Sørbø. Og nynorskens tilhengere viste klart sitt standpunkt da de på Noregs Mållags siste landsmøte i Ørsta med 96 mot 37 stemmer forkastet et forslag som inneholdt en tilslutning til tanken om å opprette et statsforlag for lærebøker.

— I denne kamp er det en styrke at nynorskens og riksmalets interesser faller sammen. For begge grupper er det nemlig av avgjørende betydning at det føres en politikk som legger grunnlaget til rette for en fri, naturlig sprogtvikling og viser skarp front mot enhver form for tvangsdiregering såvel ved losningen av sprogpørsmålet, som innen åndslivet i sin alminnelighet, uttalte Fridtjof Sørbø.

BOKER

Ivar Aasen og målsaken

AV ELLA ANKER

Fridtjov Sørbø:
IVAR AASEN OG STRIDEN
I DAG

Utgitt av Aasen-ringene i Oslo

En gang i 90-årene gikk jeg over Holbergs plass i Oslo sammen med min mann Vilhelm Dunker Dons. Nei, se den raringen der, sa jeg. Der gikk en mann med en lang arm bøyet rundt om en svær ladning bøker, og ansiktet var bare synker på kryss og tvers. Ella! Den mannen skal du ha respekt for, svarte Vilhelm. Ingen nordmann har gjort vært språk så stor en tjeneste som han. Det er Ivar Aasen. — Er det Ivar Aasen, sa jeg. Jeg kjente jo ham. Hans bilde hang på folkehøyskolen sammen med Vinje og Ole Vig, da jeg var barn. Denne hending fra over 60 år tilbake i tiden steg fram i min erindringskasse, jeg leste Fridtjov Sørbøs skrift om Ivar Aasen og striden i dag.

Jeg som er fra Sagatun har aldri elsket landsmålet, jeg har følt det som den opprinnelige kilde i vår historie. Jeg har sunget min danske mors sang, ridderviser, folkesanger. Det var deilige toner, men jeg var ikke hjemme i dem. En dag sa min far: Nå skal vi synge Landstads folkeviser, sammen! De tok mitt hjerte for alle tider. Så kom Griegs musikk til Vinje. Det var en befrielse for meg. Jeg jublet og sang over alle trær i Sagatunskogen. «No ser eg etter slike Fjell og Dalar,

I 1948 fortalte jeg til historikeren Halldor O. Opdal om min samtal med Bjørnsterne Bjørnson etter hans hjemkomst fra foredragstreise til Bergen og Hardanger forsommeren 1903. (Se tidsskriftet Edda 1951, s. 261 fig.) Bjørnson forklarte da sine angrep på målsaken med at han ikke visste hvem som virkelig hadde foregått hjemme i Norge, mens han var bosatt i utlandet. Under sitt opphold i Bergen ble han bedt om å komme til Ullensvang og tale i ungdomslaget der. «Det var ikke vakreste ungdom jeg noen gang hadde sett først meg», sa han under vårt samtal. «Slik natur, må jeg også skape et mønster for din karakter fin ungdom!

20-9-1956

Hvorfor har du ikke fortalt meg om dette, Ella? Her er vokset opp noe som jeg ikke har kjent! Jeg kunne ikke få ordene fram. Karoline trodde jeg var forkjøpt. Men jeg var så betatt! Dette var et nytt Norge. Finere enn selve Romsdalen! Dette kan man lese mer om i det nevnte hefte av «Edda», men det var dessverre en ting jeg glemt å fortelle til Opdal. Derfor vil jeg nevne det her. Neste formiddag telefonerte Karoline til meg og sa: «Bjørnson hadde en utmerket aften hos deg. Jeg kan si deg det, Ella, at han aldri mer kommer til å holde det riksmafsforedraget som han holdt i Bergen. Oppholdet i Ullensvang var en stor opplevelse for ham».

Jeg sa foran at jeg alltid har elsket landsmålet. Men jeg liker ikke den nye form for nynorsk. Det har mistet sin opprinnelige malm og kløng. Det er ikke samme språket som Aasen og Vinje skrev. Bare tenk på de vakre linjer av Vinje:

Leg finner vel eit hus som vil meg hysa,
når soli heim til notti vil meg lysa.

Fridtjov Sørbøs kamp for et rent og vakkert, et klassisk landsmål, er allikevel en lysning. For snart 10 år siden advarte han mot sammorsk. Og da regjeringen fremmet sitt forslag i 1949 om en fast nemnd til å sammensmelte flere to språk, da reiste Sørbø en kraftig motstand mot denne plan. På landsmøtet i Norges Mållag 1950 fikk han flertall for en resolusjon som henstillet til Stortinget å utsette avgjørelsen om språknemnda inntil spørsmålet var mer tilfredsstillende utredet. Året etter sendte Sørbø ut sitt kampskrift «Målaakademiet eller avnorskingsnemnd?». Det er en inngående kritikk av den kongelige proposisjon, en kritikk som fremdeles har sin gyldighet.

Under Norges Mållags landsmøte i Oslo forrige år talte Fridtjov Sørbø ved Ivar Aasens grav på Vår Freisers Gravlund, og ved Vestmannalagets årsmøte i januar d. å. holdt han foredrag om målstriden i dag. Disse to taler er utsendt i et meget vakkert skrift under den felles titel «Ivar Aasen og striden i dag». I sin skjønne tale ved Aasens grav sier Sørbø at Ivar Aasen ønsket djupare i norsk lynde enn nokon annan nasjonal fyliegangsmann på hans tid. Det var som hundradårs norsk drama og lengsel samla seg i hugen til denne ene mannen. Ivar Aasen

skapte tidarvende «norsk» historie. Sørbø skriver at Aasen ville reise et skriftspråk som ikke bare egnet seg til hverdagsbruk, men som også var et fullgodt medium for det høyeste i kunst og tenkning. Dette har forfatteren selv vitnet i sitt skrift. Fridtjov Sørbøs eget språk er fagert og fulltonende, dets form er fast og vesentlig som enkel runer, men det er samtidig en rik undergrunn av ånd og følelse. Sørbø er en fin stilkunstner.

Fridtjov Sørbøs tale på Vestmannalagets 88-årsfest er et skarpt oppgjør med sosialistenes språkpolitikk og en flammande appell om å samles på Ivar Aasens grunn. Sørbø sammenfatter sitt syn på den aktuelle situasjon i disse rammende linjer: «Det norske formverket vert brote ned, vokalharmonien skipla, den norske stilens riven sund og ordskatten lyst i bann. Dei talar um demokratisk vokster og sosial reising. Men det er språkleg anarki som vert resultatet. Sammorsk er ikkje eit mål, det er ein partipolitisk svindel. Forfatteren retter også et angrep på det materialistiske språksyn som altfor lenge har vært dominerende her i landet: «Det er ikkje sant at tungemålet er eit sosialt fenomen og inkje meir. Målsmålet er vår dyraste eige, vårt sjælelege sanningsvitne på jord. Difor skal det reisast til nytt liv, og ovra seg fritt og fagert på gammal grunn».

Etter min oppfatning er Fridtjov Sørbøs nye skrift det mest tungtveiende innlegg i målstriden den siste tid. Jeg vil ønske at det når fram til mange i begge malleirer. Det har et budskap til oss alle.

Et oppgjør med skandinavismen

I det nye hefte av vårt ledende tidsskrift «Samtiden» offentliggjør den unge landsmållskribent Fridtjov Sørbø en meget interessant artikkel om «Målreising og skandinavisme». Dette er et verdifullt historisk arbeid om den språklige og politiske skandinavisme bygget på selvstendig og samvittighetsfull granskning. Artikkelen skjærer igjennom de skandinaviske fraser og legger fram sannheten om den danske plan om en nordisk union, drevet fram av ledende danske politikere og de samvirkende foreninger

AV ELLA ANKER

«Norden». Avhandlingen viser den århundrelange systematiske kamp for å nedsette norsk mål, norsk vitenskap og opplysning, som Danmark har ført for å skape et dansk riksmaal i Norge.

Hensikten er fremdeles den samme. «Norsken skal ikke vyrdest som eit sjølvstendig nasjonalmaal», skriver forfatteren. Det er den gamle historie opp igjen. I denne nordiske fellesmarkeds tider er det tankevekkende å lese hos Sørbø om den svensk-danske drakkamp på 1500-tallet for å vinne Norge som marked for sitt bibelsalg. Den nordiske unionspolitikk blir grundig og nøyaktig ettergått i sammene. Sørbø jevnfører den gamle og den nye skandinavisme. I et foredrag i 1943 sa direktøren i dansk Foreningen Norden, den nåværende generalsekretær i den danske riksdaysgruppe i Det nordiske råd: «Efter Krigen vil der være enestaaende muligheder for tilpasning i de enkelte nordiske lande til en nordisk Union, og den må være Malet vi stræber etter.» Der hersker ingen tvil om skandinavistenes hensikt.

En særlig interesse har Sørbø opplysing om at dansken professor Sven Clausen har fremkastet tanken om et nordisk universitet etter mønster av folkehøyskolen. Dets oppgave skal blant annet være å hindre mer språklig servokster. Dette er åpen tale som vi nordmenn bør merke oss. Nå skal lovgivningen ta opp språkfellesskapet som en statsoppgave. Det vil si at norsk mål skal legges i nordisk tvangstrøye, sier Sørbø.

Med lysende klarhet påviser Fridtjof Sørbø at Grundtvig tok avgjort standpunkt imot skandinavismen. En statslig enhet vil drepe den frie vekst og bli «Folkenes Dødsdom», skrev Grundtvig. «Det er rimeleg at nordmennene freistar å forma ut eit norsk skriftmaal etter det sereigne tonelaget sitt. Tri levande mål er i seg sjølv ei vinning.» Som kjent bad Grundtvig sine landsmenn reise en folklig-historisk dansk høyskole. Men han fikk ikke svar. Da skrev han «Brev til Nordmænd om en norsk Høiskole» — det var i 1837. «Her manar han nordmannen til å tala med eige måle og fortelja det ingen romar visste og ingen latinar kan stava seg til: Korleis det norske folket tolkar lengsla og voni på morsmalet. Norsk folkemunn, segjer Grundtvig, var den fureta som vitnes til

å vera seg sjølv!» I 1836 satt den unge Ivar Aasen og skrev sin artikkel «Om vort Skriftsprøg». Der hevdet han, ifølge Sørbø, at «nordmannen burde ha eit skriftmaal som han med større grunn kunde kalla norsk. Årekjensla krev det. Den nye riksskipnaden gjev honom retten. Det er same fridomstanken me møter hjå Grundtvig og Aasen.»

Til sist vil jeg, som dessverre ikke kan tale nynorsken, fremheve at jeg aldri har lest dette norske målet brukt med slik stil og velklang som i Sørbøs skrift. Sørbøs vakre språk vil sikkert vinne mange venner også i den andre språkleir. Forfatteren avslutter med å si at vi leser med glede nabolandenes gamle og nye litteratur på originalspråkene, men vi må verge oss mot en sammenblanding som truer vårt eget liv.

Sørbøs omtale av Vinjes og Bjørnsens forhold til den språklige og kulturelle skandinavisme får meg til å minnes en gang i 90-årene jeg var sammen med Bjørnstjerne Bjørnson på Tjerné hos Konows. Vi satt en stund alene på verandaen. Han så ut over det deilige bilde av sommergrønne engar ned mot Mjøsen. — «Ella!» sa han plutselig. «Hva synes du er det vakreste som er skrevet i Norge av ord og musikk forenet?»

— Jeg svarte: «Det er Bjørnsens dikt til Monte Pincio med musikk av Grieg.» — Han smilte, men sa: «Nei, — det er Vinjes dikt: Enno ein gong fekk eg vetren å sjå fyr våren å røma. — Enno ein gong!» sa han. «Det er fullendt harmoni av dikt og musikk!» Da Bjørnsens kiste ble båret ut av Trefoldighetskirken — våren 1910 — spilte musikken Griegs melodi: Enno ein gong!

Ella Anker.

stgjro
80 øre

ONSDAG 17. NOVEMBER 1954